

Az egészségturizmus makrogazdasági összefüggéseinek vizsgálata

An examination of the macro-economic relationships of health tourism

Szerzők: Ruszinkó Ádám¹ – Vajai Balázs² – Donka Attila³

Kutatásunk kiindulópontja az volt, hogy a piaci alapú egészségturisztikai szolgáltatásokon túl az államilag finanszírozott gyógyfürdő-szolgáltatásokat is érdemes megvizsgálni abból a szempontból, hogy a kapcsolódó turisztikai költségek mennyiben járulnak hozzá az adott desztináció turizmusának bevételeihez. Vizsgálati eredményeink igazolják a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő (NEAK) gyógyfürdő-finanszírozása újragondolásának szükségességét, hogy a hazai – valódi egyediséget, különlegességet képviselő – gyógyturizmus ismét fellendüljön. A szerzők ezzel a tanulmánnyal a gyógyfürdő-kben megvalósuló kezelések támogatási normatívájának emelését kívánják elősegíteni. Az elemzés célja és egyben újszerűsége az olyan együttthatók keresése, amelyek hozzásegítenek a gyógyfürdők – főként gyógyászatok – vendégforgalma alakulásának pontosabb értelmezéséhez. Korábban nem készültek még hasonló vizsgálatok az egészségturizmusban fennálló korrelációkról, csupán idősoros elemzéseket végeztek.

The starting point of our research was that, in addition to market-based health tourism services, it is also worth examining state (social security) financed spa services from the aspect of how much the related tourism expenditures contribute to the tourism revenues of the given destination. The results of our investigation confirm the necessity of rethinking the spa financing of the National Health Insurance Fund (NEAK), so that domestic medicinal tourism, which is truly unique and special, will be revived again. With this study, the authors hope to promote the raising of the level of support for treatments carried out in medicinal spas. The aim and novelty of the analysis are to find coefficients that help to interpret more accurately the development of the guest turnover of spas, and especially their medicinal sections. Previously, no similar studies had been carried out on the correlations in health tourism, only time series analyses were completed.

Kulcsszavak: egészségturizmus, finanszírozás, NEAK, gyógyfürdő, fürdőgyógyászat.
Keywords: health tourism, financing, NEAK, medicinal spa, balneology.

1. Bevezetés

Az egészségturizmus nemzetközi szakirodalmában 18-20 féle spaszolgáltatást említenek, melyek között olyan különlegességek is vannak, mint például a *reptéri spa* vagy a hazánkban is megjelent *mindfulness*, *selfness* és *soulness*. Ez is rávilágít arra a jelenségre, hogy a *spa*- és *wellness*iparág mennyire összetetté és sokszínűvé vált (VOIGT-LAINING 2013). Az egészségturizmusban használt

terminológia nem csak kontinensenként, hanem országoként is jelentősen változhat. Nemzetközi szinten szerteágazó kutatások folynak különböző tudományterületeken, amelyek érintik az egészségturizmust. Ezek között vannak olyan országok, amelyekben az egészségturizmus egyáltalán nem tartozik a vezető termékek közé (YUSOF et al. 2019, JIANG et al. 2022), de számunkra sokkal hasznosabb volt azokat a kutatásokat tanulmányozni, amelyek Közép- és Kelet-Európa desztinációit érintették, akár a történelmi távlatok, akár napjaink trendjei kapcsán (LI CASTRI 2009, KESAR-RIMAC 2011, ÓPERTA-BANDA 2015, PREDRAG et al. 2015, MILLER (ed) 2016, VYSTOUPIL et al. 2017, ELSTER et al. 2022, SADOVSKI 2023).

¹ főiskolai docens, Budapesti Metropolitan Egyetem, adam.ruszinko@gmail.com

² PhD-hallgató, Soproni Egyetem, vajai.balazs@phd.uni-sopron.hu

³ egyetemi adjunktus, Kodolányi János Egyetem, donka@kodolanyi.hu

Keresleti szempontból lényeges megállapítás, hogy – nemzetközi szinten – a fürdővendégek mindössze 20%-a helyi, további 50%-a belföldi és 30%-a külföldi illetőségű.

2. Az egészségturizmus nemzetközi trendjei

A szolgáltatások tekintetében kiemelendő az a trend, mely szerint a természetes gyógymódok, gyógytényezők iránt erősödik az érdeklődés. Ezért is nélkülözhetetlen ezen gyógytényezők bizonyítékokon alapuló kutatása (*evidence based medicine*). Egyértelműen nemzetközi vonzerővé váltak a természetes gyógytényezőkön alapuló kezelések, miközben a belföldi turisták és a helyi vendégek a holisztikus – testi, lelki, szellemi egészséget és egyensúlyt célzó – szolgáltatásokat preferálják. Az egészséges kínálat (pl. modern, egészséges gasztronómia, zavartalan alvás) szinte minden utazó számára fontos kritérium lett az elmúlt évek során.

Saját megfigyelések, külföldi tapasztalatok alapján több európai, illetve tengerentúli országból is tudunk többnyire jó, de mindenképpen tanulságos példákat felhozni. Németország, akár a keresletet, akár a kínálatot tekintjük, Európa egyik legtradicionálisabb fürdőkultúrájával rendelkezik, és az öreg kontinens legnagyobb egészségturisztikai piaca is egyben (az országban 330 fürdő működik, 21 település neve kezdődik *Bad*-dal, a 22. Baden-Baden). Belföldi piacuk óriási, mivel a németek kifejezetten szeretnek saját hazájukon belül is utazni. A német fürdők külföldi vendégköre a hazaihoz képest nem jelentős. A gyógyfürdőellátás az 1990-es évekre rendkívüli mértékben felfutott, melynek oka döntően a túlságosan kedvező társadalombiztosítási finanszírozás volt: a kezelések mellett a szállást, az étkezést, sőt, gyakran még az utazást is támogatta az egészségbiztosító. A finanszírozhatóság fenntartása érdekében megszorító intézkedéseket vezettek be, melynek hatására sok fürdő kénytelen volt átállni a döntően piaci alapon nyújtott *wellness* és *medical wellness* programokra. Ennek következtében számos orvos, fizioterapeuta és nővér veszítette el az állását. A német piacon is van példa a szálláskapacitás túlfejlesztésére (pl. Bad Füssingben 15.000-nél is több férőhely van). Számos sikeresen működő történelmi műemlékfürdő működik az országban (pl. Bad Pyrmont), ahol a gyönyörű, gondozott környezet, a gyógypark is hozzájárul a gyógyuláshoz. Figyelemre méltó a gyógyfürdőkben nyújtott szolgáltatások gazdag kínálata, például a gyógyvizes vagy akár sós vizes kezelések, az elektroterápia, a mechanoterápia, a gyógygáz-, az iszap- és a gyógynövénykezelés

számos formája, továbbá az a tény, hogy mindenhol van egyedi profil, specializáció. Szintén tanulságos, hogy mennyire sikeresen működhet egy, a XIX. század második felében – a TBC ellen – kidolgozott egészségkoncepció. Sebastian Kneipp, akit komplex egészségprogramja miatt joggal nevezhetünk a *wellness ósatyjának*, hideg-meleg vizes váltófürdőt, könnyű, de tápláló étrendet, rendszeres testmozgást, gyógynövények használatát alkalmazta pácienseinél. Hagyományait máig őrzi Bad Wörishofen, Kneipp gyógyító tevékenységének helyszíne.

Ausztriában a *Thermék* egyrészt a szívés kiegészítő programjaként, másrészt mint önálló vonzerő vannak pozicionálva. Olyan ismert fürdőhelyek, mint Bad Kleinkirchheim vagy Bad Gastein egy-egy síparadicsomban működnek. Néhány további pozicionálási példa többnyire a magyar határhoz közeli térségből: Bad Vöslau – *Trinkkurort*, azaz ivókúra-gyógyhely; Baden – az Osztrák-Magyar Monarchia egyik legszebb, legegészségesebb fürdőhelye volt; Bad Blumau – Hundertwasser organikus építészeti csodája; Tatzmannsdorf (Tarcsafürdő) – klasszikus gyógyhely; Lutzmannsburg (Locsmánd) – a kisgyermekes családok fürdője. Nyugati szomszédunknál a fejlesztések előtt pontosan kidolgozzák, hogy milyen célcsoport(ok)nak kívánunk megfelelni. Hegyvidéki fürdők rendkívül jó koncepciókon alapuló színvonalas létesítmények, melyek nyáron a kerékpározók, a túrázók és a golfozók, télen a sízők kedvencei. Építészeti és belsőépítészeti szempontból egyaránt egyre értékesebb és vonzóbb turisztikai központokat hoznak létre. A szakemberek képzése igen magas színvonalú és gyakorlatorientált. A fürdők közötti gyümölcsöző együttműködésre is van példa. Az Eurotherme cégcsoport Felső-Ausztriában három ismert fürdőt (Bad Ischl, Bad Schallerbach, Bad Hall) üzemeltet, így javítva a fejlesztések, a beszerzések, a marketing és a képzések hatékonyságát a gazdaságos üzemeltetés érdekében.

Szlovéniában minden jelentős fürdő (15 egység) tagja az ország fürdőszövetségének. Lévén minden fürdőnek egyedi profilja van, és a fürdő mellett hanglejtésben és kategóriában hozzáillő szálláshely működik, valóban tanulságos példákat látni országszerte. A LifeClass Hotels and Spa Portorož városában 6 szállodát egyesít egy komplex gyógyászati és *wellness* központra építve (gyógyászat, élményfürdő, Wai Thai masszázs központ, Shakti Ayurveda központ, thalassoterápia, beauty center), ami valóban jól működő üzleti modell⁴. A Strunjanban működő Krka-Terme szakmai befektetője Szlovénia legnagyobb gyógyszergyára, a Krka⁵. A Terme Zreče a Rogla síközpont alatt működő fürdőhely, gyógyászatának fő profilja a térszerűlések ellátása.

⁴ <https://www.life-class.net/en/>

⁵ <https://www.terme-krka.com/us/en/>

További érdekessége az egyedi és a hely szellemének megfelelő építészeti kialakítás. A Thermana Laško kítűnő példa arra, hogy miként tud – megfelelően elkülönítve – egy fürdőhelyen működni a fiatalokat és a családokat kiszolgáló élményfürdő és a nagy hagyományokkal rendelkező, jól felszerelt gyógyászati és rehabilitációs központ. Dobrna a XVII. században létrejött fürdőhely, mely a történelmi hagyományokat és hangulatot egyesíti a legmodernebb gyógykezelésekkel.

Minőségi szempontból Szerbia fürdői egyelőre némi lemaradásban vannak, ugyanakkor mind a gyógyászat, mind a szakemberképzés területén komoly hagyományokkal rendelkeznek. A gyógyfürdők jelentős társadalombiztosítási finanszírozással működnek, például Apatin (Banja Junaković), az iszapfürdőjéről ismert Rusanda (Melence, Nagybecskerek közelében), a tóparti hangulatú, gyönyörű szecessziós épületekkel ékesített Palicsi Gyógyfürdő, vagy a szintén komoly gyógyászati központtal és modern szálláshelyekkel büszkélkedő Magyarokanizsai Gyógyfürdő. Érdekesség továbbá a Pacséri Termálfürdő, melynek kétezer négyzetméteres tavában rózsaszín víz fogadja a vendégeket, amelynek nemcsak a színe különleges, hanem az illata és a gyógyhatása is.

Erdély az I. világháború végéig, tehát az Osztrák-Magyar Monarchia fennállásáig nagyon szép, jó adottságú és ismert fürdőhelyekkel büszkélkedett. Ilyen volt például Buziásfürdő, Herkulesfürdő és Félixfürdő. Többségük jelenleg lehangoló állapotban van. Néhány fürdő esetében (pl. Félixfürdő) történt komolyabb fejlesztés, de ennek eredményeképpen egyáltalán nem odaillo csúszdaparkok és élménymedencék jöttek létre, illetve az összképet tovább árnyalják a '70-es, '80-as évek építészeti emlékei is. Különlegesen a Székelyföld borvizes fürdői, melyek savanyúvize a gyomor savhiányát, a máj- és epegyulladást, a szív- és érrendszer betegségeit enyhítik. Az Ensana (korábban Danubius Hotels) nagy-szabású fejlesztéseinek köszönhetően Szováta vonzó gyógyturisztikai központtá fejlődött az elmúlt évtizedek során. A Medve-tó magas sótartalmú vizére alapozva különleges kezeléseket nyújtanak itt: reumatológiai, nőgyógyászati, neurológiai, szív- és érrendszeri betegeket kezelnek, a Zöld-tó pedig az iszapfürdőt biztosítja. Hargita megyében több mofetta is működik (Tusnád, Borszék, Hargitafürdő). A rendkívül magas (95%-98%-os) széndioxid tartalmú radonos gáz lényegében egy vulkáni utóműködés eredménye, mellyel az érszűkület, a cukorbetegség okozta érelváltozás, illetve a kontrollált magas vérnyomás kezelhető.

Talán északi szomszédunk fürdőkultúrája hasonlít leginkább a miénkhez. A szlovákiai gyógyfürdőkúrát a következő betegségek kezelésére

használják: mozgásszervi, reumatológiai, keringési, bőrgyógyászati, nőgyógyászati és neurológiai (ideggyógyászati). Két legismertebb fürdőhelyük, az Osztrák-Magyar Monarchia hangulatát idéző, parkosított gyógyhelyek Pöstyén (Piešťany) és Trencsénfürdő (Trenčianske Teplice) mellett Szliács, Stubnyfürdő, Bajmóc, Révkomárom, Bártfa és Szklenó fürdője dicsekedhet nagyobb hagyományokkal. A 2000-es évek óta egyre újabb, modern és látványos, esetenként gyógyászati szolgáltatásokat is nyújtó fürdő nyílt meg, például az Aquapark Tatrallandia (Liptószentmiklós), az Aquacity (Poprád) vagy a Dudinka strandfürdő a Gyógyi Gyógyfürdő közelében. Tanulságos, hogy Szlovákiában – szakmailag helyesen – igyekeznek elkülöníteni a gyógyászati szolgáltatásokat a strandok, élményfürdők és csúszdaparkok világától.

A római tradíciókból kialakult mai olaszországi fürdőkultúra rendkívül sokszínű. A nomád körülmények között használható forrásoktól a nagy alapterületű gyógyhelyeken (Abano és Montegrotto Terme) és a műemlékfürdőkön át (Montecatini – Terme Tettuccio) az alpesi (Arta Terme) vagy a tengerparti környezetben működő fürdőkig (Grado, Rimini) szinte minden megtalálható. Az igényes, sokszor műemléki milióban működő fürdők és a gazdag kulturális program mellett az olasz fürdőkultúra fontos eleme az iszappakolás (jobban mondva fango, melynek lépései az iszappakolás, a lemosás, a termálfürdőzés, az izasztás és a masszázs), az inhalációs terápia és az ivókúra, melyek mindegyike nagy esetszámú betegségek kezelésére alkalmas.

Magyarországhoz képest Lengyelország jóval kevesebb fürdőlétesítménnyel rendelkezik. A wellneskínálat főként belföldi igényeket elégít ki, azonban a lengyel gyógyturizmus nagy hagyományokkal bír, melynek köszönhetően kialakultak a maga sajátosságai. Bochnia and Wieliczka sóbányáiban inhalációs kezeléseket biztosítanak a légzőszervi betegek számára, míg klimatikus gyógyhelyeik, például a Tátra-hegységben (Szczyrk, Zakopane) és a Balti-tenger mellett, a keringési és légzőszervi betegségek enyhítésén kívül egyéb kezelésekre (életmódváltás, leszoktató programok) is alkalmasak.

Izlandon a termálvizeket elsősorban fűtési és ipari célokra használják, de – mivel az északi ember szereti és megbecsüli a meleget – természetesen fürdenek is a feltörő vizekben. A legérdekesebb, legegységibb izlandi példa a Blue Lagoon, ami egy szabadtéri, vulkanikus termálfürdő. A vonzó wellness szolgáltatások és a gasztronómia mellett kiemelendő, hogy a helyi szépségszakületben döntően a saját készítésű spa termékek árusításával megduplázzák a jegybevételből befolyó összeget.

A világ egyik legismertebb, legmarkánsabb fürdőkultúrája a török, mely – történelmi okoknál

fogva –autentikus módon hazánkban is megtalálható. Míg Törökországban az általánosan jellemző vízszűke miatt inkább gőzfürdők (hamam) alakultak ki, addig hazánkban a vízbőségnek köszönhetően a medencés törökfürdők (ilidzse) jellemzőek. Isztambul legismertebb fürdője a Çemberlitaş Hamamı, ahol szintén igénybe vehető a rendkívül népszerű, komplett hamam-program.⁶ A magyarországi fürdők számára tanulságos lehet a nagy hamam-program példája: a hazai fürdők egy-egy nagyobb, különleges és komplex fürdő- vagy *wellness*-programot kialakítva, azt – termék és kommunikáció szempontjából – megfelelően felépítve egy-fajta kötelező programmá tehetik.

Az ezredforduló után a *spa*ipar az USA szabadidőiparának negyedik legnagyobb szereplője lett. Az ISPA (*International Spa Association*) tanulmánya szerint a *spa*ipar bevételei meghaladják a vidám- és témaparkok vagy akár a mozik bevételét is. A korábbi fitnesssterem-központúságot felváltja a *wellness*, a relaxáció, a holisztikus egészség szemlélet és a terápia. Az amerikai *spak* döntő hányada az úgynevezett *day spa* kategóriába tartozik, semmilyen kapcsolata nincs a termálvizekkel, leggyakoribb szolgáltatásai a *beauty*-kezelés (szépségkezelések) és a masszázs. Igen divatos a hajótúrával egybekötött *cruise spa*, mely során a tengeri levegő és a környezetváltozás színesíti és teszi hatékonyabbá a szokásos *spakezeléseket*. A hazai, illetve európai *spakkal*, fürdőhelyekkel leginkább összehasonlítható vállalkozások a *destination spak*, melyeket nem a lakóhelyen vagy annak közelében lehet igénybe venni, oda kell utazni, és néhány napot ott kell tölteni (ettől lesz *destination*). Kínálatukat színvonalas fürdőprogramok, változatos sport- és *wellness*-programok (főként masszázsok és *beauty*-kezelések), illetve minőségi gasztronómia jellemzi.

3. Az egészségturizmus hazai trendjei

A termál- és gyógyfürdőink az első Széchenyi Tervnek (2001-2006) és az azt követő európai uniós pályázati lehetőségeknek köszönhetően minden kétséget kizáróan a hazai egészségturizmus főszereplői lettek. A rájuk épülő gyógy- és *wellness*-szállodák együttesen a szállodai vendégéjszakák egyharmadát adják (JUHÁSZ et al. 2018). A kínálat bővülése egyedülálló módon indult el és zajlik napjainkban is.

A *wellness*-szállodák számának növekedése gyors, miközben a gyógyszállodák száma többévi lassú növekedés után az elmúlt években enyhe visszaesést mutat. A korábbi években (2012-ig) a szektorra jellemző probléma, miszerint a *wellness*-szálloda-minősítést sok szolgáltató önkényesen használta, a Hotelstars-rendszer bevezetésével megoldódni látszik⁷.

Hazánk egészségturizmusáról elmondható, hogy a turisztikai termék a legtöbb jelentős vendégforgalmú fürdővárosban megfelelően működik, azaz mind infrastruktúráisan (fürdő, szállodák, éttermek, üzletek, egyéb szolgáltatások, közlekedés), mind humán szempontból (felkészült szakemberek) kielégítő, sőt, sok helyen kifejezetten európai színvonalú. Az egészségturizmus keresletére leginkább jellemző két adat a gyógyszállodákban eltöltött 2,6 millió vendégéjszaka (KSH 2019), illetve a gyógyfürdők látogatószáma, ami meghaladja a 45 milliót (a Magyar Fürdőszövetség 2019. évi adata, szóbeli közlés).

A nagy hagyományokkal bíró gyógyturizmus turisztikai termékként számos ponton különbözik a turizmus más termékeitől:

- hosszabb tartózkodási idő jellemzi, mert részben krónikus betegségek gyógykezeléséről van szó;
- pozitív élmények (pl. tartós tünetmentesség) esetén valószínűbb a vendégek visszatérése;
- magasabb vendégköltség jellemzi – a szolgáltatások szélesebb körére irányul (a gyógyvendégek hosszabb tartózkodásuk miatt számos, jellemzően a helyi lakosság által igénybe vett szolgáltatásra is költenek);
- a célcsoport meggyőzéséhez speciális marketingstratégia szükséges – tudományosan megalapozott üzenet, melynek alapja a bizonyítékokon alapuló orvoslás, közismertebb angol nevén *evidence based medicine* (RUSZINKÓ-DONKA 2015).

Az egészségturizmus működésének összetettségére, a fejlődés sikertényezőinek sokrétűségére egyértelműen utal a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 (NTS 2021). Régóta ismert tény, hogy fürdőink, egészségturisztikai központjaink csak abban az esetben lehetnek sikeresek, ha megfelelően alkalmazkodnak a piac elvárásaihoz, és egy-egy jól körülhatárolt célcsoport igényeit maximálisan igyekeznek kiszolgálni

⁶ Ez egy igen változatos, nagyjából kétórás ceremónia, melynek elemei: rövid átmelegítő előszauna, hűvös zuhany, izzasztás a hamam márványpadján, dörzsmasszázs, leöntés, habos masszázs, többszöri hideg-meleg vizes leöntés, 10 perc relaxáció, olajos aromamasszázs, iszapos arcpakolás, relaxáció.

⁷ A kötelező szállodai minősítés 2022. évi ismételt bevezetése előtt a 331 minősített szálloda között csupán 1 *wellness*-szálloda volt (Magyar Szállodák és Éttermek Szövetsége, https://www.hah.hu/files/6016/3162/0857/HOTELSTARS_MINSTSEK_2021.pdf)

(BUDAI-SZÉKÁCS 2001). Nem elhanyagolható tényező az állandó versenyhelyzet sem. A turisztikai keresletet a '90-es évekig egyszerű motivációstruktúra jellemezte, csekély elvárásokkal. Már napjainkban is, de a jövőben még inkább, azok a desztinációk tehetnek szert különleges piaci előnyökre, melyek széles és differenciált termékpalettával lépnek piacra (AUBERT-BERKI 2007).

4. Összefüggések vizsgálata

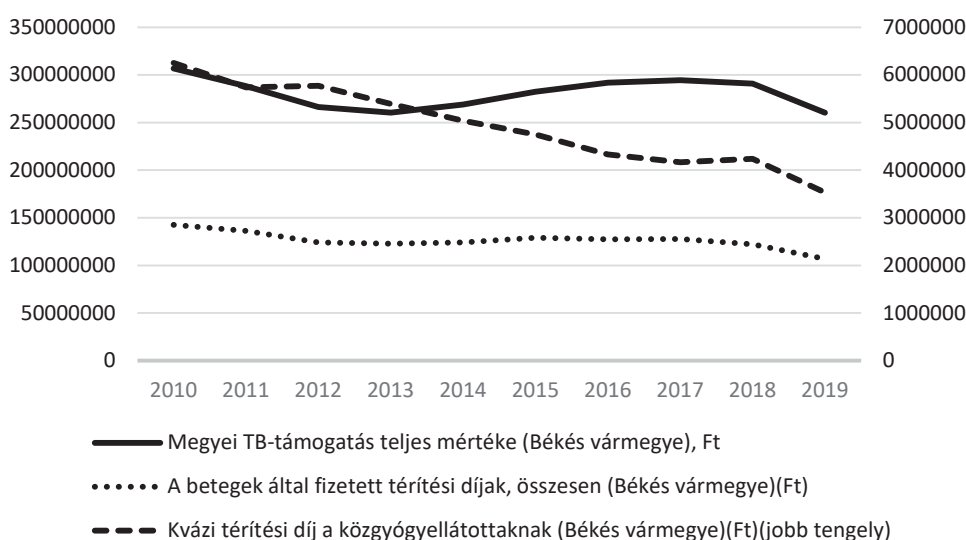
Az elemzés célja és egyben újszerűsége az olyan együttműködés keresése, amelyek a gyógyfürdők kihasználtságát, főként a gyógyászati vendégforgalmát befolyásolják. Korábban nem készültek még hasonló vizsgálatok az egészségturizmusban fennálló korrelációkról, csupán idősoros elemzéseket végeztek (SZABÓ-BUJDOSÓ 2022). Annak érdekében, hogy minél teljesebb képet kapjunk az összefüggésekről, a Covid19-pandémia hatásait igyekeztünk figyelmen kívül hagyni. Ezt úgy értjük el, hogy a világjárványt megelőző utolsó teljes év (2019) adatait elemeztük. Vizsgálatunk tárgya a Gyulai Várfürdő gyógyászati forgalma volt. Azért esett a választásunk Gyulára, mert a fürdője akkora vendégforgalmat produkál, ami nemcsak a város, hanem egyenesen a vármegye turizmusának is egyik meghatározó tényezője. Emellett számottevő gyógyászati forgalom is realizálódik a békési

fürdővárosban, ami kutatásunk szempontjából releváns.

A kutatás során a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett makrogazdasági változókat vettük alapul, míg a gyógyfürdőkkel kapcsolatos forgalmi adatokat a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő⁸ biztosította. Egyedi, hosszútávú adatokat a Gyulai Várfürdőtől kaptunk. A hosszú idő-sor felvétele után 2010-2019-es adatok álltak rendelkezésünkre. Az idő-sor végét a Gyulai Várfürdő 2019-es adatai jelentik, amelynél frissebb adatok is elérhetőek ugyan, de használatuk esetén az elemzés konzisztenciája sérült volna. Az elemzés célja az volt, hogy olyan együttműködéseket keressünk, amelyek befolyásolják a gyógyfürdők igénybevételeit és kihasználtságát (VITEZ-DURGULA et al. 2023). Módszertanilag a Pearson-féle korrelációs együtthatót alkalmaztuk, amelynek főbb jellemzői a következők: a korreláció értéke minimum -1 és maximum 1. Ha a korreláció értéke 1, akkor a két változó kapcsolata tökéletes egyenes arányosság. 0 esetén nincs kapcsolat a két változó között, függetlenek egymástól. -1 esetén a két változó szintén tökéletes összhangban van, de a kapcsolat jellege fordított arányosság. Ha két változó normális eloszlású, akkor csak lineáris kapcsolatot feltételezünk, azaz, ha nincs közöttük lineáris kapcsolat, akkor függetlenek egymástól. A korreláció kölcsönös kapcsolatot jelent.

1. ábra

A TB-támogatások típusa szerinti összehasonlítás Békés vármegyére vonatkozóan (Forint)

Forrás: saját szerkesztés a KSH (2019) adatai alapján

⁸ https://www.neak.gov.hu/felső_menu/szakmai_oldalok/publikus_forgalmi_adatok/gyogyfurd_o_forgalmi_adatok 2023. október 21. 11h 21min

A korrelációs együttható számítása (PEARSON 1895):

$$r_{x,y} = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x}) * (y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 * \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}}$$

A kapcsolat erőssége (GUILFORD 1965):

0: nincs lineáris kapcsolat

0 - 0,2 (-0,2 - 0): gyenge, majdnem elhanyagolható kapcsolat

0,2 - 0,4 (-0,4 - -0,2): biztos, de gyenge kapcsolat

0,4 - 0,7 (-0,7 - -0,4): közepes korreláció, jelentős kapcsolat

0,7 - 0,9 (-0,7 - -0,9): magas korreláció, markáns kapcsolat

0,9 - 1 (-1 - -0,9): nagyon magas korreláció, erős függő kapcsolat

A „Gyula db, Fürdő, wellness, szauna belépők összesen” adatállomány korrelációs értékei csak egyetlenegy változóval mutattak erős korrelációt, mégpedig a „Békés vármegyei vendégforgalmi” (0,95) adatokkal. Ebből adódik, hogy maga a Gyulai Várfürdő nemzetközi jelentőséggel bír, vagyis nemcsak magyar, hanem külföldi vendégeket is fogad, például Romániából, Németországból és Szerbiából. A város nemzetközi vendégforgalmának jelentőségét bizonyítja, hogy 2012. óta a Békés vármegyei külföldi vendégéjszakák 53-60%-a Gyulán realizálódik (2019-ben 55,5% volt). Magában a városban 2019-ben a teljes vendégforgalom 13,7%-át adták a külföldi vendégek, ez 58.400 vendégéjszakát jelent. Amennyiben a TB-támogatások

típusait hasonlítjuk össze vármegyei szinten (TB-támogatás teljes értéke [Ft]; Kvázi térítési díj a közgyógyellátottaknak [Ft]; A betegek által fizetett térítési díjak, összesen [Ft]; Gyógyfürdő-támogatások száma [darab]) (1. ábra), akkor a korrelációs együttható mértéke negatív közepes erősségű (-0,47 és -0,56 között szerepel). Ebből adódik, hogy a Gyulai Várfürdő elsősorban piaci alapokon működik, és a TB-támogatás (pontosabban: NEAK-támogatás) összegének 2012. óta tartó változatlansága miatt a vendégforgalom növekedésével az előbbi jelentősége egyre csökken.

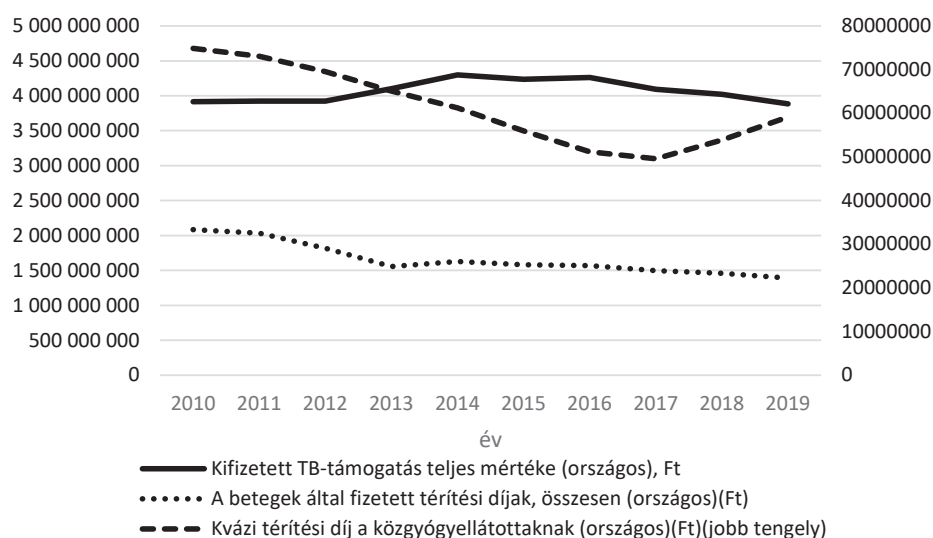
Távolabbi perspektívából nézve a TB-támogatások segítenek az infrastruktúra fenntartásában, de semmiképpen sem elégségesek a rendszer üzemeltetéséhez. Mivel csökkenő értékeket mutatnak 2010-hez képest, így relatív (inflációval korrigált) értékük folyamatosan csökken. Ezért a fenntarthatóság érdekében a fürdőket piaci alapon kell üzemeltetni.

A fentieket megerősíti, ha az országos adatokat vizsgáljuk (2. ábra), ahol nagyon hasonló értékek jelentkeznek. Ez alól kivételt jelent a „Kvázi térítési díj a közgyógyellátottaknak (Ft)” mutató, ami Békés vármegyére vonatkozólag csökken, miközben országosan ez az arány erős ingadozással stagnál. A korábbi megállapításokat azonban országosan is megerősíti, hogy a reálértéken az értékek csökkenő tendenciát mutatnak.

A munkanélküliségi mutatókkal, illetve az átlag jövedelmekkel összevetve a fürdőbelépők száma gyenge korrelációt mutat, vagyis a makrogazdasági tényezők mindenképpen hatnak a

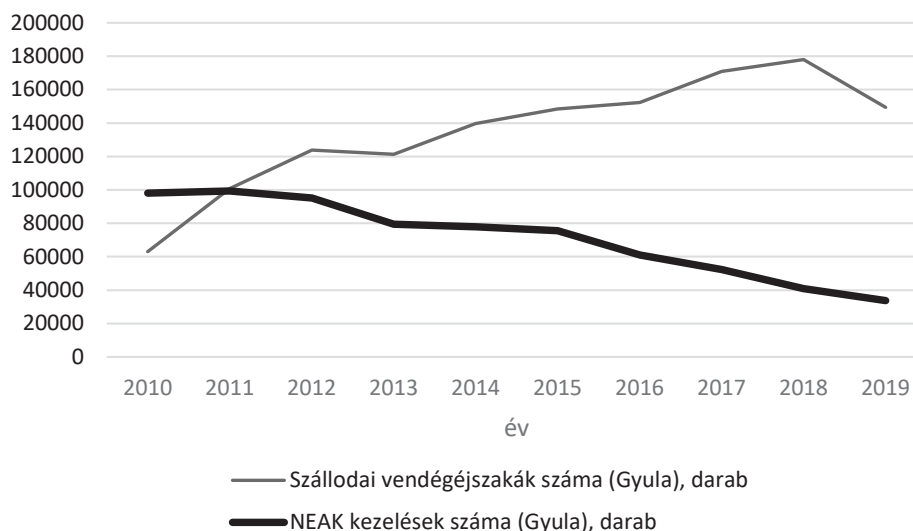
2. ábra

A TB-támogatások típusa szerinti összehasonlítás az ország egészére vonatkozóan (Ft)

Forrás: saját szerkesztés a KSH (2019) adatai alapján

A gyulai vendégforgalom és a gyógyfürdő NEAK-támogatásainak összefüggése (darab)

Forrás: saját szerkesztés a KSH (2019) adatai alapján

fürdőlátogatók számára, de a gyenge, illetve a közepes (-0,31 – +0,21) értékek elsősorban arra utalnak, hogy a fürdőkultúra erősen beleivódott a magyar életmódba, így a vendégek – ha tehetik – ragaszkodnak a fürdő látogatásához.

A gyógyfürdő-szolgáltatásokat akár egyetlen napon belül, akár gyógykúraszerűen vagy wellness-szolgáltatások formájában is igénybe lehet venni, vagyis több napon, héten keresztül. Gyulára jellemző, hogy jelentős vonzerővel rendelkezik mind a gyógyfürdő-szolgáltatások, mind a regionális jellege miatt, tudniillik folyamatosan vannak programok a városban. Ezért az igénybe vett szállodai szolgáltatások (vendégéjszakák száma) jelentősen befolyásolják a fürdő forgalmát. Mivel a fürdő horgonyeffektusként tud működni és további

szolgáltatások igénybevételét teszi lehetővé, ezen változó elemzése kiemelkedően fontos.

A fentiekkel összhangban a vendégforgalom („Elszámolt NEAK medencefürdő belépések száma, Gyula, db”) erős negatív összefüggést (-0,811) mutat, és ezzel összhangban van az „Elvégzett NEAK és egyéb gyógyászati kezelések száma, Gyula, db” (-0,732). Látható, hogy a TB-támogatásoknak erőteljes multiplikatív hatása van, mivel mind az összeg, mind a darabszám tekintetében alacsony szinten marad, miközben a vendégforgalom tendenciája dinamikus emelkedést mutat (3. ábra).

A szálláshelyek vendégforgalmát erősen befolyásolják a munkanélküliségi, illetve jövedelmi mutatók, vagyis hiába épült be a fürdőkultúra a lakosság életmódjába, ettől még a jövedelem

1. táblázat

A korrelációs együttható értéke a gyulai vendégéjszakák számára vonatkozóan egyes társadalmi-gazdasági mutatók függvényében

	Pearson-féle korrelációs együttható (vendégéjszakák száma, Gyula, db)
Aktivitási arány a 15–74 éves népességben, %	0,890338829
Munkanélküliségi arány a 15–74 éves népességben, %	-0,856806928
Havi bruttó átlagkereset, Ft/hó/fő	0,760897185
Havi nettó átlagkereset, Ft/hó/fő	0,757765633
Havi bruttó átlagkeresetek változása az előző évhez képest, %	0,755664284
Havi bruttó munkajövedelem változása az előző évhez képest, %	0,746177076
Fogyasztóiár-index	-0,486476754

Forrás: saját szerkesztés a KSH (2019) adatai alapján

**A korrelációs együttható értéke a gyulai vendégéjszakák számára vonatkozóan,
a bruttó hazai termék függvényében**

	Pearson-féle korrelációs együttható (vendégéjszakák száma, Gyula, db)
A bruttó hazai termék (GDP) értéke, folyó áron, milliárd Ft	0,768873329
A bruttó hazai termék (GDP) egy főre jutó átlagos értéke, ezer Ft	0,775220194
A bruttó hazai termék (GDP) egy főre jutó átlagos értéke, ezer Ft	0,79210925

Forrás: a KSH (2019.) adatai alapján saját szerkesztés

mértéke és a munkanélküliség veszélye erősen befolyásolja az utazásokra fordított összkiadásait. Erős lineáris kapcsolat látható a gyulai vendégéjszakák és a lakossági jövedelmeket mutató makroszintű változók között (1. táblázat). Az infláció növekedésével időlegesen csökken a szállodai vendégek száma, vagyis a fogyasztói árak és a jövedelmek emelkedése nem azonos ütemben történik, emiatt alakul ki a kedvezőtlen hatás.

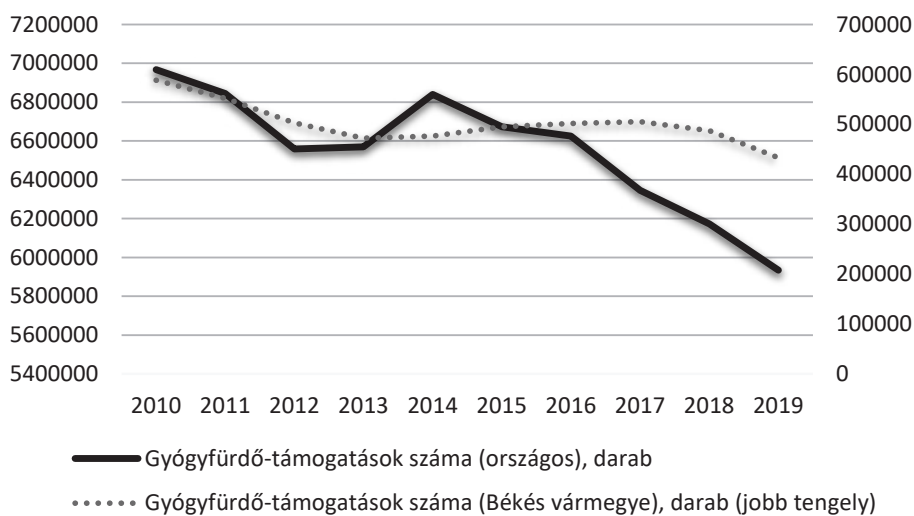
A GDP egy főre vetített értéke erősen korrelál a gyulai szállodai vendégéjszakák számával (2. táblázat). Ha kivetítjük országos szintre, akkor arra következtethetünk, hogy a makrogazdasági mutatók erősen hatnak az egészségturizmusban is érdekelt regionális központokra, azaz a makrogazdasági folyamatok alól vendégéjszakák tekintetében a turisztikai desztinációk sem vonhatják ki magukat. Ennek az az oka, hogy piaci alapon működnek. Egy esetleges állami támogatás (pl. Széchenyi Pihenőkártya program) kiegyenlítő hatást gyakorolhat mind éves, mind szezonális szinten.

Ahogy arra az előbbieken utaltunk, mind a fürdő, mind a szálláshely-szolgáltatás piaci alapon működik, így a forgalomnak csak a minimális szintjét adják a nem piaci alapú szolgáltatások. Emiatt a különböző jogcímen érvényesített NEAK-finanszírozások erősen korrelálnak a kezelések számával, de minden pozitív értékelésű változó esetében negatív korreláció tapasztalható. Ennek elsődleges oka a NEAK-támogatások trendszerű csökkenése, ami a szolgáltatóknál jelentős bevételkiesést okoz (4. ábra).

A gyógyfürdők vendégforgalma tehát erősen függ a kiegészítő szolgáltatásoktól, valamint az infrastruktúra meglététől. A gyógyfürdők elsősorban piaci alapon működnek, melynek egyik oka, hogy a NEAK által finanszírozott szolgáltatásokból származó bevétel nem elegendő a fürdők gyógyászati szolgáltatásainak fenntartásához. A NEAK-finanszírozás – mivel a gyógyvízkassza keretösszege és a térítési díjak 2012 óta nem nőnek – relatív értékben folyamatosan csökken, így a NEAK-finanszírozott kezelésekből származó veszteséget a

4. ábra

A gyógyfürdő-támogatások száma közötti összefüggések (darab)

Forrás: saját szerkesztés a KSH (2019.) adatai alapján

**A korrelációs együttható értéke a gyulai gyógyászati kezelések számára vonatkozóan
egyed- társadalmi-gazdasági mutatók függvényében**

	<i>Pearson-féle korrelációs együttható (NEAK és egyéb gyógyászati kezelések száma, Gyula, db)</i>
<i>Békés vármegye vendégforgalom (vendégszákák száma, db)</i>	-0,938550569
<i>Országos kvázi térítési díjak a közgyógyellátottaknak (Ft)</i>	0,80406109
<i>A betegek által fizetett térítési díjak, országosan (Ft)</i>	0,762773847
<i>Békés vármegyei kvázi térítési díjak a közgyógyellátottaknak (Ft)</i>	0,926782075
<i>A betegek által fizetett térítési díjak, Békés vármegye (Ft)</i>	0,558297318
<i>Gyógyfürdő támogatások száma, Békés vármegye (db)</i>	0,574146521
<i>Aktivitási arány a 15-74 éves népességben, %</i>	-0,893681817
<i>Munkanélküliségi arány a 15-74 éves népességben, %</i>	0,887894714
<i>Havi bruttó átlagkereset, Ft/hó/fő</i>	-0,805849371
<i>Havi nettó átlagkereset, Ft/hó/fő</i>	-0,813208732
<i>Havi bruttó átlagkeresetek változása az előző évhez képest, %</i>	-0,701762059
<i>Havi bruttó munkajövedelem változása az előző évhez képest, %</i>	-0,713211649
<i>A bruttó hazai termék (GDP) értéke, folyó áron, milliárd Ft</i>	-0,853482821
<i>A bruttó hazai termék (GDP) egy főre jutó értéke, ezer Ft</i>	-0,855048405
<i>A bruttó hazai termék (GDP) egy főre jutó értéke, euró</i>	-0,86872125
<i>A bruttó hazai termék (GDP) volumenindexe, előző év = 100,0%</i>	-0,705297331
<i>A háztartások fogyasztásának volumenindexe (előző év=100,0%)</i>	-0,923076482
<i>Bruttó nemzeti jövedelem (GNI), milliárd Ft</i>	-0,856502954
<i>Békés vármegye, működő kereskedelmi szálláshelyek száma (db)</i>	-0,782588199
<i>Békés vármegye, kiadható szobák száma (db)</i>	-0,738341134
<i>Békés_Működő kereskedelmi szálláshelyegységek száma (db)</i>	-0,782588199
<i>Békés_Kiadható szobák száma (db)</i>	-0,738341134

Forrás: saját szerkesztés a KSH (2019) adatai alapján

gyógyfürdők az egyéb bevételeiből kompenzálják. A fürdőbelépők száma kisebb mértékben függ a makrogazdasági helyzettől, melynek elsődleges oka a fürdőkultúra széleskörű elterjedtsége és a hazai fürdők népszerűsége. A fürdők – mivel nagy kiterjedésű infrastruktúrával rendelkeznek, ami relatíve sok embert képes egyszerre kiszolgálni – fő attrakcióként szolgálhatnak egy-egy desztináció számára, ami erre építve kiegészítő szolgáltatással növelheti turisztikai bevételeit (multiplikáció).

5. Összefoglalás

A gyógyturizmus makro- és turizmusgazdaságtani összefüggéseinek vizsgálata rámutatott arra, hogy a fürdőbelépők száma kisebb mértékben függ a makrogazdasági helyzettől. Ugyanakkor a szállodai vendégforgalmat erősen befolyásolják a munkanélküliségi, illetve jövedelmi mutatók.

A hazai lakosság – kedvezőtlenebb gazdasági körülmények között – jobban ragaszkodik tehát a fürdők látogatásához, mint a kereskedelmi szálláshelyek igénybevételéhez. Azt is meg kell jegyezni továbbá, hogy az infláció növekedésével átmenetileg csökken a szállodai vendégek száma, vagyis a fogyasztói árak és a jövedelmek emelkedése nem azonos ütemben zajlik le.

Felhasznált irodalom

- AUBERT A. – BERKI M. (2007): A nemzetközi és a hazai turizmus területi folyamatai, piaci tendenciái a globalizáció korában. *Földrajzi Közlemények*. 55(3). pp. 119–131.
- BUDAI Z. – SZÉKÁCS O. (2001): A magyar egészségturisztikai kínálat alakítása a különböző célcsoportok igényei szerint. *Turizmus Bulletin*. 5(4). pp. 3–6.

- ELSTER, D. – SZŐCS, T. – GÁL, N. – HANSEN, B. – VOUTCHKOVA, D. D. et al. (2022): Terminologies and characteristics of natural mineral and thermal waters in selected European countries. *Geologija Vilnius*. 65(1). pp. 21–46. <https://doi.org/10.5474/geologija.2022.002>
- GUILFORD, J. P. (1965): *Fundamental Statistics in Psychology and Education*. McGraw-Hill.
- JIANG, L. – WU, H. – SONG, Y. (2022): Diversified demand for health tourism matters: From a perspective of the intra-industry trade. *Social Science & Medicine*. 293. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.114630>
- JUHÁSZ SZ. – KISS K. – KOVÁCS E. – MICHALKÓ G. – SZIVA I. (2018): Nyugat-Dunántúl Termálút – egészségturisztikai termékek termékfejlesztési vizsgálat. *Turizmus Bulletin*. 18(3). pp. 23–31.
- KESAR, O. – RIMAC, K. (2011): Medical Tourism Development in Croatia. *Zagreb International Review of Economics & Business*. (14)2. pp. 107–134.
- KSH (2019): *Vendégforgalmi adatok, KSH Tájékoztatósi adatbázis, 2019*.
- LI CASTRI, A. (2009): Thermal baths and wellness in Italy. *Press Therm Climat*. 146. pp. 265–272.
- MILLER, J. (ed) 2016: *Austrian Wellness Report*. FH Joanneum GmbH.
- NTS (2021): *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030*.
- OPERTA, M. – BANDA, A. (2015): *Thermal mineral water as a natural potential for the development of spa tourism in Bosnia and Herzegovina*. International Tourism and Hospitality Management Conference. pp. 67–74.
- PEARSON, K. (1895): *Notes on Regression and Inheritance in the Case of Two Parents*. Proceedings of the Royal Society of London. 58. pp. 240–242.
- PREDRAG, V. – ČAVLIN, G. – ČAVLIN, M. (2015): Complementarity in the development of rural tourism with the development of thermal baths, spa and wellness tourism. *Economics of Agriculture*. 1. pp. 259–270.
- RUSZINKÓ Á. – DONKA A. (2015): Fürdők jövedelmezőségének összehasonlító elemzése. In: Galambos I. (szerk.): *Fürdővárosok. Történelmi Ismeretterjesztő Társulat Egyesület; Magyar Földrajzi Társaság, Budapest*. pp. 263–274.
- SADOVSKI, A. (2023): Mineral waters in Bulgaria. *Ecological Engineering and Environment Protection*. 1. pp. 17–26.
- SZABÓ Z. – BUJDOSÓ Z. (2022): A magyar fürdők mintázata és idősoros modellezése. In: Szabó Z. – Hojcska Á. E. – Muhi B. – Bujdosó Z. (szerk.): *Fürdővárosok kihívásai*. Magyar Fürdővárosok Szövetsége, Gyomaendrőd. pp. 15–31.
- VITÉZ-DURGULA, J. – DUNAY, A. – THALMEINER, G. – VAJAI, B. – PATAKI, L. (2023): Financial analysis and survival research of the Visegrad Countries' health industries. *Sustainability*. 15(16). 12360. <https://doi.org/10.3390/su151612360>
- VOIGT, C. – LAING, J. H. (2013): A way through the maze: exploring differences and overlaps between wellness and medical tourism providers. In: Botteril, D. – Pennings, G. – Mainil, T. (eds): *Medical Tourism and Transnational Health Care*. Palgrave Macmillan, Hampshire, pp. 30–47.
- VYSTOUPIL, J. – ŠAUER, M. – BOBKOVÁ, M. (2017): Spa, Spa Tourism and Wellness Tourism in the Czech Republic. *Czech Journal of Tourism*. 6(1). pp. 5–26. <https://doi.org/10.1515/cjot-2017-0001>
- YUSOF, N. – ROSNAN, H. – ZAMZURI, N. (2019): Internationalisation process of medical tourism industry in Malaysia, a sequential approach. *Revista Publicando*. 6(19). pp. 448–462.

Internetes források

- Life Class Hotel & Spa, Portorož: <http://www.lifeclass.net/en/www.lifeclass.net/en/> Letöltve: 2023. október 21.
- Magyar Szállodák és Éttermek Szövetsége: http://www.hah.hu/files/6016/3162/0857/HOTELSTARS_MINSTSEK_2021.pdf Letöltve: 2023. október 21.
- NEAK Gyógyfürdő forgalmi adatok: http://www.neak.gov.hu/felso_menu/szakmai_oldalak/publikus_forgalmi_adatok/gyogyfurdo_forgalmi_adatok www.neak.gov.hu/felso_menu/szakmai_oldalak/publikus_forgalmi_adatok/gyogyfurdo_forgalmi_adatok Letöltve: 2023. október 21.
- Terme Krka: <http://www.termekrka.com/us/en/www.termekrka.com/us/en/> Letöltve: 2023. október 21.